

สื่อประกอบการเรียนการสอน
วิชา การผลิตพืชอาหารสัตว์ รหัส 2501-2212

โดย

ครูวัฒนา บุญมา

แผนกวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ

พืชตระกูลถั่ว

พืชตระกูลถั่ว เป็นอาหารหยาดหลักที่สำคัญเท่า ๆ กับหญ้าอาหารสัตว์

โดยปกติถั่วจะมีโปรตีนสูงกว่ามาก ดังนั้น อาจทำการปลูกถั่วผสมกับหญ้า โดยปลูก ต้นถั่ว ต่อ ต้นหญ้า ในอัตราส่วน 1 ต่อ 3 เพื่อให้แปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีคุณค่าทางอาหารสูงขึ้น

ต้นถั่วซึ่งใช้เป็นอาหารสัตว์ สามารถ
แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะทรงต้น
และการเจริญเติบโต คือ

1. ถั่วลำดับเป็นทรงพุ่ม

พันธุ์ที่นิยมปลูกได้แก่ ฮามาต้าหรือเวอรานอสไตโล และแกรมสไตโล

มีทรงพุ่มเตี้ย ๆ สูงเพียง 50-60 เซนติเมตร ใบขนาดเล็ก ๆ จำนวนมาก เจริญเติบโตได้ในดินหลายชนิด มักทนความแห้งแล้งและทนการเหยียบย่ำได้ดี

2. ถั่วลำต้นเป็นเถาเลื้อย

พันธุ์ที่นิยมปลูกได้แก่ เช่น โตรชีมา และ เซอราโตร

มีเถาเลื้อยพัน จะเลื้อยพันต้นหญ้า ทำให้ สัตว์กินถั่วและหญ้าพร้อม ๆ กัน

3.ไม้ยืนต้น

พืชตระกูลถั่วที่เป็นไม้ยืนต้น ได้แก่
กระถิน แคน้าน แคนฝรั่ง ไมยราบ มะแฮะ
มักจะมีใบเขียวตลอดปี ทนความแห้ง
แล้งได้ดี

1. ถั่วสามตา หรือเวอรานอสะไตโล (*Stylosanthes hamata*)

ถิ่นกำเนิดอยู่ในหมู่เกาะอินเดียตะวันตกและ
อเมริกากลาง

นำเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2514
โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น และสำนักงานเกษตร
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะเป็นทรงพุ่มเตี้ย ลำต้นเล็ก
ดอกมีสีเหลือง

ทนต่อสภาพอากาศแล้งพอสมควร
แพร่ขยายพันธุ์เร็ว

ปลูกได้โดยใช้เมล็ดในอัตรา 2
กิโลกรัมต่อไร่

ก่อนปลูกควรแช่เมล็ดในน้ำร้อน
อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส นาน 8-10
นาที

2. ถั่วเซนโตร หรือถั่วลาย (*Centrosema pubesens*)

มีถิ่นกำเนิดในแถบอเมริกาใต้ อเมริกา
กลาง และหมู่เกาะคาริบเบียน

เป็นถั่วที่ลำต้นเป็นเถาเลื้อยขนานไป
กับพื้นดินหรือพันหลักหรือพันพืชอื่น ๆ ที่
อยู่ข้างเคียง

ทนต่อการรบกวนของแมลง

สามารถขึ้นได้ในที่โล่งและที่ร่ม ชอบ
ดินที่สมบูรณ์ ชอบฝนตกชุก

ปลูกโดยใช้เมล็ดอัตรา 1.5 กิโลกรัม
ต่อไร่

เนื่องจากเมล็ดมีความแข็ง ควรแช่
เมล็ดด้วยน้ำร้อนอุณหภูมิ 80 องศา
เซลเซียส ประมาณ 8-10 นาที จะช่วยให้
เปอร์เซ็นต์การงอกดีขึ้น

ถั่วชนิดนี้ทนต่อการแทะเล็มของโค
สามารถปลูกปนกับหญ้าอมริชส์หรือหญ้า
ขน หญ้ากีนนี่ และหญ้ารูซี่ได้

3. ถั่วเซอราโตร

(*Macroptilium atropurpureum*)

ถูกนำเข้าประเทศไทยโดยศูนย์
ส่งเสริมโคนมมวกเหล็ก ในปี พ.ศ.2505
โดยนำเข้าจากประเทศออสเตรเลีย

ลำต้นเป็นเถาเลื้อย สามารถเลื้อยพันพืช
ชนิดอื่นที่อยู่ข้างเคียง หรือเลื้อยแผ่ไปบน
ดิน

ลำต้นมีขน

รากมีระบบรากแก้วที่ลึก แข็งแรง

ใบมีสีเขียวอวบน้ำ มีขนด้านบน
เล็กน้อย ส่วนด้านล่างของใบมีขนมากกว่า

ดอกมีสีแดงเข้มหรือสีม่วง

ฝักเป็นรูปทรงกระบอก ยาวประมาณ
7.6 เซนติเมตร มีเมล็ด 12-13 เมล็ดต่อฝัก
ขึ้นได้ดีในที่ดอน ดินร่วนทราย

ปลูกปนกับหญ้าอมริชส์หรือหญ้าขน
และหญ้ากินนี้ได้

ปลูกโดยใช้เมล็ดในอัตรา 1.5
กิโลกรัมต่อไร่

4. ถั่วคาวาเคด (*Centrosema pascuorum* cv. Cavalcade)

เป็นพืชฤดูเดียว เถาเลื้อยใบดกมี สัดส่วนของใบมากกว่าลำต้น และเมื่อแห้ง ใบจะไม่ร่วงหล่นง่ายเหมาะสำหรับใช้ทำถั่วแห้งอัดฟ่อน จะให้ผลผลิตน้ำหนักแห้ง ประมาณ 1 ตันต่อไร่ มีโปรตีน 14-18 เปอร์เซ็นต์

การใช้ประโยชน์

การตัดถั่วคาวาลเคดเพื่อนำไปใช้เลี้ยงสัตว์ ควรตัดเมื่อถั่วมีอายุ 60-90 วัน และตัดสูงจากพื้นดิน 10-20 เซนติเมตร สามารถตัดถั่วได้ 2-3 ครั้ง สามารถใช้เลี้ยงโคในรูปถั่วสดและแห้ง

5. ถั่วไมยรา (*Desmanthus virgatus*)

ถั่วไมยราหรือถั่วเดสแมนธัส หรือ เฮดจ์ลู เซอร์น เป็นพืชมีอายุหลายปี เป็นไม้ทรงพุ่ม ค่อนข้างตั้งตรง สูง 2.0–3.5 เมตร ใบและ ดอกคล้ายกระถิน แต่มีขนาดเล็กกว่า เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนในดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง ไม้ทนต่อสภาพ น้ำท่วมขัง และดินกรดจัด ให้ผลผลิตน้ำหนักแห้ง 2 – 3 ตันต่อไร่ต่อปี มีโปรตีนประมาณ 17 เปอร์เซ็นต์

การใช้ประโยชน์

การตัดถั่วไมยราครั้งแรก ควรตัดหลังจากปลูก 60-70 วัน และตัดครั้งต่อไปทุก ๆ 30-45 วัน โดยตัดสูงจากพื้นดินประมาณ 30 เซนติเมตร สามารถนำไปใช้เลี้ยงโค กระบือ ที่ทั้งในรูปถั่วสด และแห้ง

6. กระถิน (*Leucaena leucocephala*)

เป็นพืชที่ขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป เป็นไม้ยืนต้น ปัจจุบันมีกระถินยักษ์หลายพันธุ์ที่มีโปรตีนสูง สัตว์ชอบกิน นิยมให้กินทั้งในรูปของกระถินสดและทำใบแห้งสำหรับผสมในอาหารชั้น ซึ่งในใบกระถินแห้งจะมีโปรตีนประมาณ 24% ถ้าให้กินสด ควรให้ผสมกับหญ้าสดหรือหญ้าแห้งประมาณ 3 – 5 กก./วัน ไม่ควรให้กระถินอย่างเดียวกับสัตว์ เพราะในกระถินมี **สารมิมโมซีน** ซึ่งถ้าได้รับมากจะทำให้เป็นพิษโดยมีอาการขนร่วง ต่อมน้ำทรวงอกขยายโตผิดปกติ แต่อย่างไรก็ตามในโคมักไม่ค่อยพบอาการเป็นพิษมากนัก

การตัดใช้ประโยชน์

หลังจากงอกควรปล่อยให้สูงประมาณ 1.5 เมตร จึงเริ่มตัด หลังจากนั้น การตัดครั้งต่อไป อาจตัดต่ำกว่านี้ แล้วแต่ความต้องการ สำหรับช่วงการตัดริดใบ อาจใช้ช่วง 50-60 วัน ถ้าปล่อยให้ยาวไปจะแตกกิ่งรุงรัง อาจตัดให้โคกินใบสด วันละ 3-4 กก. ปนกับหญ้าสดหรือฟาง

